

تحلیل و بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر اقتصاد شهری (مطالعه موردی: شهر بندرعباس)

احمدعلی اسدپور* - گروه علوم اقتصادی، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران.

چکیده

Analyze the effects of social capital on urban economy (Case Study: Bandar Abbas)

Abstract

About the concept of social capital in sociology, economics and political science as well as about the meanings, definitions and measurement tools, there is no consensus among researchers. One of the most important areas of influence of social capital is the city's economy. The purpose of this study was to evaluate the effects of social capital on the economy's city of Bandar Abbas. The research method used in this research is descriptive analysis and field survey questionnaire was used for data collection. Data analysis using SPSS statistical analysis software parametric and nonparametric tests are. Results obtained from analysis of data collected indicate a significant positive relationship for many of the components is at 99% (Spearman correlation coefficient). In order to evaluate the effectiveness of the independent variable (social capital) on the dependent variable (Urban Economics) from multivariate regression was used.

Key words: social capital, urban economics, social trust, Bandar Abbas.

درباره پیدایش مفهوم سرمایه اجتماعی در جامعه شناسی، اقتصاد و علوم سیاسی و همچنین درباره معانی، تعاریف و ابزارهای سنجش آن اتفاق نظری در بین محققان وجود ندارد. یکی از مهم‌ترین زمینه‌های تأثیرگذاری سرمایه اجتماعی مربوط به اقتصاد شهری می‌باشد که بدین منظور پژوهش حاضر به بررسی و ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی بر اقتصاد شهری در شهر بندرعباس پرداخته است. روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش، روش توصیفی تحلیلی و پیمایش میدانی می‌باشد که جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. روش تحلیل داده‌ها استفاده از نرم افزار تحلیل آماری SPSS و آزمون‌های پارامتریک و ناپارامتریک می‌باشد. یافته‌های به دست آمده از تحلیل داده‌های جمع آوری شده نشان دهنده رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹٪ برای بسیاری از مؤلفه‌ها می‌باشد (ضریب همبستگی اسپیرمن). همچنین جهت بررسی میزان اثرگذاری متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) بر متغیر وابسته (اقتصاد شهری) از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. که یافته‌های به دست آمده نشان دهنده بیشترین تأثیرگذاری در رابطه با بعد انسجام اجتماعی با ضریب Beta معادل ۰,۹۴۳ و کمترین اثرگذاری در رابطه با مؤلفه مشارکت با ضریب Beta معادل ۰,۱۰۵ می‌باشد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، اقتصاد شهری، اعتماد اجتماعی، بندرعباس.

۱. مقدمه

و پیمایش میدانی استفاده شده است

۲. مبانی نظری

درباره پیدایش مفهوم «سرمایه اجتماعی»^۱ در جامعه شناسی، اقتصاد و علوم سیاسی و همچنین درباره معانی، تعاریف و ابزارهای سنجش آن اتفاق نظری در بین محققان وجود ندارد. پیدایش این اصطلاح در برخی از متون به پوتلام (Putnam 2000) و هانی فان (Hanifan 1916) نسبت داده و در برخی از متون دیگر به جاکوب (Jacob ۱۹۶۱)،^۲ شده است (اجتهادی، ۱۳۸۶، ص ۴). لوری (Louri ۱۹۷۰)،^۳ اولین اقتصاد دانی بود که به این مفهوم توجه کرد و بوردیو (Bourdieu ۱۹۸۶) برای اولین بار آن را وارد متون اقتصادی نمود. اما در متون موجود اشاره می‌شود که کلمن (Klemm ۱۹۸۸) و پوتلام (Putnam ۱۹۹۳)، مفهوم فعلی سرمایه اجتماعی را پایه‌ریزی کرده و وارد متون علم اقتصاد کرداند (Sadat ۱۳۸۵). هرچند تعاریف متعدد و متفاوتی از سرمایه اجتماعی در متون اقتصادی و جامعه‌شناسی ارائه شده است، اما بیشتر محققان از تعریف ارائه شده توسط پوتلام (۱۹۹۳) استفاده می‌کنند. پوتلام (۱۹۹۳)، سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه‌ای از ارتباط‌های افقی بین افراد می‌داند که سبب تقویت همکاری برای کسب منافع متقابل در جامعه می‌شود. وجه مشترک تمامی تعاریف ارائه شده از سرمایه اجتماعی، اشاره به سرمایه اجتماعی به عنوان مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درکی است که موجب تسهیل همکاری درون گروهی و برون گروهی می‌شود (شیریان ثانی، ۱۳۹۶، ص ۶).^۴ (جدول ۱).

اعتماد که عنصر اصلی سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود با افزایش آن در گروه‌های اجتماعی مانع رفتار فرست طلبانه، رانت جویی و تقلب می‌شود. همچنین سرمایه اجتماعی با به وجود آوردن هنجارها، ارزش‌ها و مدیریت جامع منابع، موجب مبادله می‌شود و از طریق کاهش هزینه‌های مبادله و افزایش بهره‌وری و کارایی است؛ امکان تجارت و مبادله بدون انعقاد قرارداد، تشویق همسه‌ریان به تقبل مسئولیت و ریسک و باعث تسریع مبادله و صرفه‌جویی در زمان می‌شود (ولکوک و نارایان، ۲۰۰۰، ص ۱۶). با افزایش اعتماد افراد نسبت به همدیگر (سرمایه

سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از هنجارها، ارزشها، شبکه‌ها و سازمان‌هایی اشاره می‌کند که مردم از طریق آنها به تواناییها و ظرفیت‌ها و استعدادهای خود می‌رسند که این تواناییها به افراد قدرت تصمیم‌گیری و سیاست گذاری می‌دهد (Serageldin, 2000: 45). تعریف رایج سرمایه اجتماعی از دیدگاه کارکردگرایی عبارت است از روابط دوجانبه تعاملات و شبکه‌هایی که در میان گروه‌های انسانی پدیدار می‌گردند و سطح اعتمادی که در میان گروه و جماعت خاصی به عنوان تعهدات و هنجارهای پیوسته با ساختار اجتماعی یافت می‌شود (انصاری، ۲۰۱۶، ص ۲). «ساباتینی» به نقل از «دورلاف» اشاره می‌کند که ادبیات تجربی سرمایه اجتماعی، مملو از تعاریف مبهم، سنجش ضعیف داده‌ها، فقدان شرایط مقایسه پذیری و اطلاعات لازم Sabatini, 2005:^۵ برای پذیرش ادعاهای مطرح شده است (۵). در واقع سرمایه اجتماعی به پیوندها، ارتباطات مبتنی بر اعتماد میان مجموعه‌های انسانی و سازمانی به عنوان منبعی ارزشمند اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقیق اهداف اعضاء می‌شود (الوانی و شیروانی، ۱۳۸۵، ص ۲۹). سرمایه اجتماعی در ابعاد سییعی بر زندگی جمعی تأثیرگذار خواهد بود. از اجتماع و سیاست گرفته تا اقتصاد را در بر می‌گرد و بر آن تأثیرگذار است. یکی از ابعادی که متأثر از سرمایه اجتماعی است بعد اقتصادی آن است. در بعد اقتصادی سرمایه اجتماعی باعث می‌شود تا اولاً، پیش فرض‌های صدرصد اقتصادی فاصله بگیریم و به مسائل اجتماعی، روابط نوع دوستانه و همکاری‌های اقتصادی نیز توجه کنیم؛ ثانیاً، سرمایه اجتماعی تعامل میان تکنولوژی و روابط انسانی را تسهیل می‌نماید؛ ثالثاً، دولت‌ها را ادار می‌کند تا در انتخاب فناوری‌های مدرن مسائل اجتماعی را نیز مدنظر قرار دهند (اموري، ۱۳۸۲، ص ۶۹). مهمترین کارکرد سرمایه اجتماعی در اقتصاد کاهش هزینه‌های مبادله و افزایش بهره‌وری و کارایی است؛ به گونه‌ای که حتی در سرمایه گذاری غیرپیشرفت‌های نیز با وجود سرمایه اجتماعی کارایی افزایش می‌یابد (تاجبخش، ۱۳۸۴، ص ۱۷۶) پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر اقتصاد شهری در شهر بندرعباس صورت گرفته است که بدین منظور از روش توصیفی تحلیلی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
ضمیمه شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

جدول ۱. تعاریف صاحب نظران از سرمایه اجتماعی؛ مأخذ: توکلی و تاجبخش، ۱۳۸۷.

صاحب نظران	تعاریف سرمایه اجتماعی
بلیویو، اریلی، وید پورتس، اسنسبرانر	یک شبکه ارتباطی شخصی منحصر به فرد و وابستگی نهادی ممتاز توانایی افراد برای منافع پایدار از طریق عضویت در شبکه های اجتماعی یا ساختارهای اجتماعی دیگر (Portes & Sensenbrenner, 1993: 6)
برهم، ران فوکویاما	باقی از ارتباطات تعاضی میان شهروندانی که به یکدیگر برای رفع مشکلات کمک می کنند توانایی افراد برای همکاری و تعامل با هم برای اهداف عمومی در گروه ها و سازمان ها
جیمز کلمن	سرمایه اجتماعی چیز واحدی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگون است که همه ای آنها دو ویژگی مشترک دارند: اول، شامل جنبه های از یک ساخت اجتماعی هستند. دوم، کنش های معین افرادی را که در درون ساختارهای اعم از اشخاص حقیقی یا عاملان حقوقی تسهیل می کنند (Coleman, 1990: 302)
کولیر	سرمایه اجتماعی یک دسته از کشندهای اجتماعی است و شامل آن دسته های است که یا خود بادام هستند یا بر روی آنها بای که با دوام هستند، اثر می کذارند

کرد (Seibert, 2001: 47): اما تمام این نظریه ها به وجود ۴ مؤلفه اعتماد، مشارکت، آگاهی و انسجام معتقد هستند.

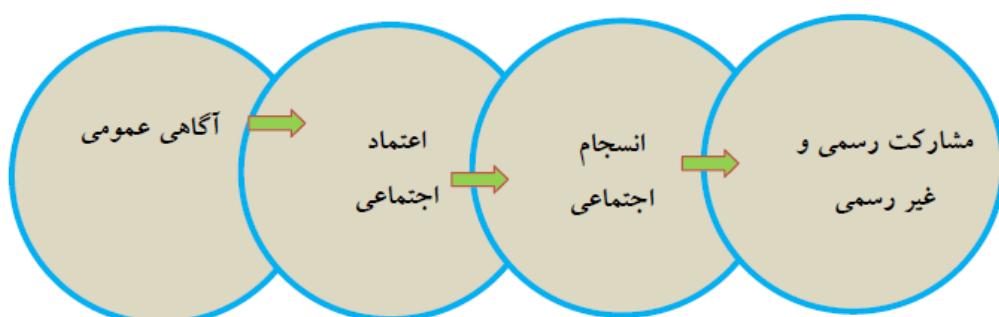
مؤلفه های سرمایه اجتماعی

۱. اعتماد اجتماعی

اعتماد به عنوان یکی از مهم ترین عناصر تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی، از شرایط و الزامات کلیدی موجودیت هر جامعه محسوب شده و برای حل مسائل اجتماعی ضروری به نظر می رسد؛ به طوری که باعث پیدایش آرامش و امنیت روانی می گردد. اعتماد، احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد. بدین صورت که هر چه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد و گروه ها و سازمان های اجتماعی جامعه بیشتر باشد به همان میزان

اجتماعی)، نوآوری در کشور به علت کاهش هزینه های نوآوری گسترش پیدا می کند و نوآوری باعث پیشرفت و گسترش تولید می شود و رشد اقتصادی بهبود پیدا می کند؛ همچنین اعتماد به نهادها مخصوصاً نهادهای حکومتی مانند دولت، سیاست های دولت را کارآتر می کند و به رشد اقتصادی کمک خواهد کرد. علاوه بر آن با افزایش اعتماد، استفاده از چک که یکی از عوامل موثر بر توسعه مالی می باشد گسترش پیدا می کند و قرض گیری و وام دهی نیز افزایش می یابد و با توسعه مالی رشد اقتصادی بالا می رود (صدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۶۳).

نظریه های بسیاری در زمینه سرمایه اجتماعی بیان شده است که از جمله آنها می توان به نظریه پیوندهای ضعیف، نظریه شکاف ساختاری و نظریه منابع اجتماعی اشاره

شکل ۱. عناصر اصلی تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی

نقش آفرین شده و روز به روز ابعاد گسترهای را چه در سطح و چه در عمق پیدا می کند تا جایی که یکی از عوامل مهم دستیابی جوامع به سرمایه اجتماعی کسب آگاهی می باشد. آگاهی اجتماعی شامل مجموعه ای از افکار، عقاید، و حساسیت نسبت به زندگی و توجه به هر آنچه که در وسیعترین معنا به امور عمومی اعم از سیاسی و یا اجتماعی مربوط می شود. آگاهی و توجه، پیش شرط شناختی ضروری و شکل فعالتر مسؤولیت مدنی است که باعث علاوه مندی و دل نگرانی می شود. نقطه مقابل آگاهی، وضعیت شناختی چشم پوشی، بی تقاضی و شکل گیری نگرش فرصت طلبانه است (فیروزآبادی، ۱۳۸۴، ص ۲۸).

۴. انسجام اجتماعی

انسجام اجتماعی به معنای آن است که گروه وحدت خود را حفظ کرده و با عناصر وحدت بخشنود تطابق و همنوایی داشته باشد. همبستگی و انسجام، احساس مسئولیت بین چند نفر یا چند گروه است که از آگاهی وارد برخوردار باشد و حائز یکی معنای اخلاقی است که متضمن وجود اندیشه یک وظیفه یا الزام متقابل است و نیز یک معنای مثبت از آن بر می آید که وابستگی متقابل کارکرده، اجزاء و یا موجودات در یک کل ساخت یافته را می سازد. در دیدگاه جامعه شناسی، همبستگی پدیده ای است که بر اساس آن در سطح یک گروه یا یک جامعه، اعضاء به یکدیگر وابسته و به طور متقابل نیازمند یکدیگر هستند (بیرو، ۱۳۷۰، ص ۴۰۰). از نظر گیدنز، انسجام اجتماعی را نمی توان با اقدام از بالا به پایین دولت یا با توسل به سنت تضمین کرد. ما ناچاریم زندگی را به شیوه ای فعالتر از آنچه در نسلهای پیشین درست بود، بسازیم و باید برای پیامدهای آنچه انجام می دهیم و عادت های شیوه زندگی که بر گزیده ایم، فعالانه تر مسؤولیت پذیریم و باید برای این راه تعادل جدیدی بین مسئولیت های فردی و اجتماعی بیابیم (گیدنز، ۱۳۷۸، ص ۴۳).

روش تحقیق

این تحقیق از نظر روش شناسی بر مبنای راهبرد پیمایش انجام گرفته است. تکنیک گردآوری اطلاعات، با استفاده از روش های کتابخانه ای شامل استفاده از؛ کتب و مقالات

روابط اجتماعی از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. اعتماد در متن کنش های انسانی نمود پیدا می کند به ویژه در آن دسته از کنش هایی که جهت گیری معطوف به آینده دارند و آن نوعی رابطه کیفی است که به تعبیر کلمن، قدرت عمل کردن را تسهیل می کند. به طور کلی اعتماد به معنای باور به عملی است که از دیگران انتظار می رود. بر مبنای این احتمال است که گروه های به خصوصی پرهیز می کنند که در هر صورت بر رفاه دیگران یا بر رفاه یک جامعه اثر می گذارد. اعتماد به معنای این باور است که دیگران با اقدام یا برخورداری از اقدام خود به رفاه من یا ما کمک می کنند و از آسیب زدن به من یا ما خودداری می کنند (تاجبخش، ۱۳۸۴، ص ۲۱۰).

۲. مشارکت اجتماعی

مشارکت اجتماعی به ساده ترین و مستقیم ترین معنای آن شرکت فعالانه افراد در زندگی اجتماعی است. مشارکت نوعی کنش هدفمند و باقصد و نیت است که در فرآیند اگاهانه تقسیم قدرت و منابع کمیاب و فراهم سازی فرصت برای رده های کنش متقابل بین انسان ها و محیط اجتماعی او در جهت نیل به اهداف معین و از پیش تعریف شده، نمود پیدا می کند. به نظر گائوتوری، مشارکت اجتماعی فرایند اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه، چند بعدی و چند فرهنگی است که هدف آن کشاندن همه مردم به ایفای نقش در همه مراحل توسعه است (37: 1986: Gaoteri).

مشارکت اجتماعی در کل عبارت است از شرکت فعل و سازمان یافته افراد و گروه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و اقتصادی جامعه به نحوی که حداقل قدرت جمعی از طریق بسیج همه امکانات و قوای جمع حاصل آید و از طریق مشارکت همه جانبی افراد و گروه های اجتماعی، پیوندها و انسجام اجتماعی استحکام یابد و در نهایت امکان بلوغ و شکوفایی استعدادها و تکامل و توسعه فردی و اجتماعی فراهم آید (انصاری، ۲۰۱۶، ص ۴).

۳. آگاهی اجتماعی

آگاهی و شناخت به ویژه در دنیای مدرن نقش فوق العاده ای در زندگی بشر بازی می کند. امروزه دانایی و اطلاعات به عنوان سرمایه ای عظیم و تحولات اجتماعی

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر بندرعباس، یکی از نقاط شهری پنج گانه شهرستان بندرعباس و مرکز استان هرمزگان با وسعتی حدود ۵۳۲۳/۵ هکتار در شمال تنگه هرمز و در قسمت جنوبی شهرستان در موقعیت ۲۷ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی و ۵۴ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این شهر با ۵۸۸۸۰۰ نفر در سال ۱۳۹۰، با ۲۵/۹ درصد جمعیت کل استان و ۶۰ درصد جمعیت شهری استان، به عنوان مهمترین و پرجمعیت‌ترین نقطه شهری استان هرمزگان محسوب می‌شود (سازمان برنامه و پژوهش هرمزگان، ۱۳۸۷، ص ۱۲).

می‌باشد. همچنین جهت گردآوری اطلاعات از روش میدانی و پیمایشی و طراحی پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش ساکنان شهر بندرعباس می‌باشند (۵۸۸۸۰۰ نفر) که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۶۷ نمونه انتخاب و پرسش نامه به صورت تصادفی ساده بین آنها توزیع شده است.

فرمول کوکران:

$$n = \frac{N(t.s)^2}{Nd + (t.s)^2}$$

$$S = \text{واریانس بعد خانوار} \quad N = \text{حجم جامعه}$$

یافته‌های تحقیق

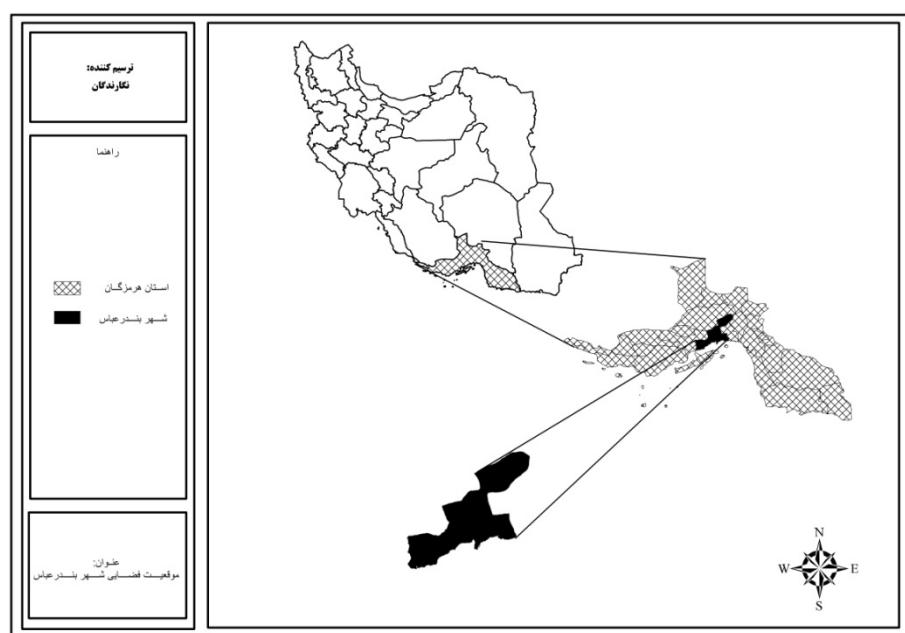
در بخش یافته‌های پژوهش از تعدادی مولفه در زمینه ساختارهای اصلی سرمایه اجتماعی و ساختارهای اقتصاد شهری استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا آمار توصیفی از میزان و نحوه پاسخگویی نمونه مورد مطالعه به سوالات پرسشنامه در هر دو زمینه سرمایه اجتماعی و اقتصاد شهری ارائه و در نهایت به تحلیل میزان رابطه و نحوه اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر اقتصاد شهری در محدوده مورد مطالعه پرداخته شده است. جهت تحلیل میزان اثرگذاری متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) بر متغیر وابسته (اقتصاد شهری)

جهت تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه، از روش‌های پارامتریک و ناپارامتریک در نرم افزار SPSS استفاده شده است. از آزمون رگرسیون چندمتغیره نیز جهت بررسی رابطه بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی و اقتصاد شهر بندرعباس استفاده شده است.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

■ ۳۲۵ ■

جدول ۲. شاخص‌ها و گویه‌های مورد مطالعه در پژوهش

گویه	مولفه	مفهوم
اعتماد به خویشاوندان، همسایه‌ها، دوستان، همسهری‌ها، پزشکان و ...	اعتماد	نمایه اجتماعی
مشارکت در هیئت‌مدببی، امور شهری، انجمن‌های خیریه و ...	مشارکت	
شامل مجموعه‌ای از افکار، عقاید، و حساسیت نسبت به زندگی و ...	آگاهی	
احساس مسئولیت، اتحاد و هر آنچه باعث تعلق خاطر به زندگی جمعی شود	انسجام	
درآمد‌های زندگی		اقتصاد شهری
هزینه‌های زندگی		
میزان مهاجرت به سایر نقاط		
میزان بیکاری		
مالکیت نسبت به محل زندگی		
میزان دسترسی به زیرساخت‌های شهری		
میزان سرمایه‌گذاری در امور شهری		
تأمین نیازهای روزمره زندگی		

اعتماد و اقتصاد شهری

همانطور که پیشتر مطرح شد جهت بررسی میزان ارتباط هریک از مولفه‌های سرمایه اجتماعی و اقتصاد شهری از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. جدول شماره ۳ نشان دهنده میزان و نحوه رابطه بین مولفه‌های ذکور می‌باشد.

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۳ نشان دهنده رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹% بین مولفه اعتماد اجتماعی و میزان مهاجرت، مالکیت محل زندگی، میزان سرمایه‌گذاری و تأمین نیازهای روزمره زندگی می‌باشد.

از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. در جدول شماره ۲ مولفه‌های سرمایه اجتماعی و اقتصاد شهری نمایش داده شده است.

در ادامه ابتدا به بررسی رابطه هریک از مولفه‌های سرمایه اجتماعی و اقتصاد شهری پرداخته شده است (با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن). سپس با استفاده از رگرسیون چند متغیره میزان اثر گذاری هریک از مولفه‌های ۴ گانه سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، آگاهی و انسجام) بر اقتصاد شهری بندرعباس مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

جدول ۳. آزمون اسپیرمن جهت بررسی ارتباط اعتماد اجتماعی و اقتصاد شهری در محدوده مورد مطالعه؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ (** معناداری ۹۹٪؛ * معناداری ۹۵٪؛ NS عدم معناداری)

ردیف	مولفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری sig
۱	درآمد‌های زندگی	۲۶۷	۰,۲۰۴	۰,۰۰۷*
۲	هزینه‌های زندگی	۲۶۷	-۰,۳۴۵	-۰,۰۰۵**
۲	میزان مهاجرت به سایر نقاط	۲۶۷	-۰,۳۵۷	-۰,۰۰۵**
۳	میزان بیکاری	۲۶۷	۰,۰۰۲	۰,۱۸۶ NS
۴	مالکیت نسبت به محل زندگی	۲۶۷	۰,۴۰۹	۰,۰۰۵**
۵	میزان دسترسی به زیرساخت‌های شهری	۲۶۷	۰,۰۰۱	۰,۲۰۱ NS
۶	میزان سرمایه‌گذاری در امور شهری	۲۶۷	۰,۷۹۴	۰,۰۰۱**
۷	تأمین نیازهای روزمره زندگی	۲۶۷	۰,۴۹۳	۰,۰۰۴**

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۴ نشان دهنده میزان رابطه بین مولفه مشارکت اجتماعی و مولفه های مربوط به اقتصاد شهر می باشد. همانطور که مشاهده می شود در رابطه با مولفه های میزان مهاجرت از شهر بندرعباس رابطه منفی و معنادار در سطح ۹۹٪ حاصل شده است. در واقع با افزایش میزان مشارکت شهر وندان، میزان مهاجرت آن ها کاهش می باشد. در رابطه با مولفه میزان سرمایه گذاری در امور شهری رابطه مثبت و معنادار حاصل شده است. در واقع با افزایش مشارکت شهر وندان، میزان سرمایه گذاری آن ها در امور شهری افزایش می یابد. در رابطه با مولفه های درآمدهای زندگی، رابطه مثبت و معنی دار در سطح ۹۵٪

همچنین رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۵٪ بین مولفه اعتماد اجتماعی و درآمد و هزینه های زندگی وجود دارد. در نهایت باید اذعان نمود که طبق یافته های میدانی حاصل شده هیچ رابطه ای بین اعتماد اجتماعی و میزان بیکاری و همچنین میزان دسترسی به زیرساخت های شهری وجود ندارد. ضرایب همبستگی حاصل شده نشان می دهد که با افزایش اعتماد اجتماعی در شهر بندرعباس، درآمدهای زندگی افزایش و هزینه های زندگی نیز کاهش می باشد. میزان مهاجرت نیز رابطه منفی و معنادار را نشان می دهد. در واقع با افزایش اعتماد اجتماعی در بین شهر وندان، میزان مهاجرت کاهش می یابد (جدول ۴).

جدول ۴. آزمون اسپیرمن جهت بررسی ارتباط مشارکت اجتماعی و اقتصاد شهری در محدوده مورد مطالعه؛ مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ (** معناداری ۹۹٪؛ * معناداری ۹۵٪؛ NS عدم معناداری)

ردیف	مولفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری sig
۱	درآمدهای زندگی	۲۶۷	۰,۱۱*	۰,۰۱۱*
۲	هزینه های زندگی	۲۶۷	۰,۰۱۰	۰,۲۳۱ NS
۲	میزان مهاجرت به سایر نقاط	۲۶۷	-۰,۵۴۵	۰,۰۰۲**
۳	میزان بیکاری	۲۶۷	۰,۳۲۵	۰,۲۳۴ NS
۴	مالکیت نسبت به محل زندگی	۲۶۷	۱۲۰ .۰	۰,۱۵۹ NS
۵	میزان دسترسی به زیرساخت های شهری	۲۶۷	۰,۰۰۹	۰,۴۱۲ NS
۶	میزان سرمایه گذاری در امور شهری	۲۶۷	۰,۹۱۲	۰,۰۰۰***
۷	تأمین نیازهای روزمره زندگی	۲۶۷	۰,۰۹۰	۰,۱۷۰ NS

جدول ۵. آزمون اسپیرمن جهت بررسی ارتباط آگاهی اجتماعی و اقتصاد شهری در محدوده مورد مطالعه؛ مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ (** معناداری ۹۹٪؛ * معناداری ۹۵٪؛ NS عدم معناداری)

ردیف	مولفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری sig
۱	درآمدهای زندگی	۲۶۷	۰,۲۳۰	۰,۰۰۵*
۲	هزینه های زندگی	۲۶۷	۰,۵۴۱	۰,۰۰۲**
۲	میزان مهاجرت به سایر نقاط	۲۶۷	-۰,۲۱۳	۰,۰۰۷*
۳	میزان بیکاری	۲۶۷	-۰,۴۲۲	۰,۰۰۳ **
۴	مالکیت نسبت به محل زندگی	۲۶۷	۰,۴۷۳	۰,۲۱۶ NS
۵	میزان دسترسی به زیرساخت های شهری	۲۶۷	۰,۰۱۴	۰,۱۸۷ **
۶	میزان سرمایه گذاری در امور شهری	۲۶۷	۰,۴۰۹	۰,۰۰۳***
۷	تأمین نیازهای روزمره زندگی	۲۶۷	۰,۱۸۰	۰,۰۹۰ NS

مهاجرت و همچنین میزان بیکاری نیز کاهش می‌یابد. در رابطه با مولفه‌های درآمدهای زندگی، هزینه‌های زندگی، مالکیت و تأمین نیازهای روزمره زندگی رابطه معنادار حاصل نشده است.

- رگرسیون چندمتغیره
در ادامه جهت بررسی میزان اثرگذاری شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی (شامل اعتماد، مشارکت، آگاهی و انسجام) بر روی متغیر وابسته (اقتصاد شهربی) از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. از این آزمون بدین منظور استفاده شده است که علاوه بر اثرات مستقیم متغیر مستقیم (سرمایه اجتماعی)، اثرات غیرمستقیم آنها نیز بررسی می‌شود. جداول ۷ تا ۹ نشان دهنده میزان اثرگذاری متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود تأثیرگذاری به صورت مستقیم تاسطح ۵۱٪ قابل پیش‌بینی می‌باشد.

اطلاعات مندرج در جدول شماره ۱۴-۵ نشان دهنده معناداری بین متغیرهای مستقل و وابسته می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود معناداری در سطح ۹۵٪ حاصل شده است.

همانطور که مشاهده می‌شود در بین مولفه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی، مولفه انسجام اجتماعی با ضریب بتا

حاصل شده است. در مورد سایر مولفه‌های اقتصادی رابطه معنادار وجود ندارد. اطلاعات مندرج در جدول شماره ۵ نشان دهنده میزان رابطه بین مولفه‌های اجتماعی و مولفه‌های اقتصاد شهربی می‌باشد.

همانطور که مشاهده می‌شود رابطه مثبت و معنادار بین مولفه‌های اجتماعی و مولفه‌های درآمدهای زندگی، هزینه‌های زندگی، میزان سرمایه گذاری در امور شهری در سطح ۹۹٪ حاصل شده است. در واقع با افزایش آگاهی شهروندان، درآمدهای آنها، میزان سرمایه گذاری در امور شهری نیز افزایش می‌یابد. در رابطه با مولفه‌های میزان مهاجرت و میزان بیکاری رابطه منفي و معنادار به ترتیب در سطح ۹۵٪ و ۹۹٪ حاصل شده است. در رابطه با مولفه‌های مالکین و تأمین نیازهای روزمره زندگی هیچ گونه رابطه‌ای وجود ندارد. در نهایت اطلاعات مندرج در جدول شماره ۶ نشان دهنده رابطه بین مولفه انسجام اجتماعی و مولفه‌های اقتصاد شهربی می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹٪ بین مولفه انسجام اجتماعی و مولفه‌های میزان سرمایه گذاری در امور شهری حاصل شده است.

در رابطه با مولفه‌های میزان مهاجرت و میزان بیکاری رابطه منفي و معنادار در سطح ۹۹٪ حاصل شده است. در واقع با افزایش میزان دسترسی به زیرساخت‌های شهری در سطح ۹۹٪ میزان سرمایه انسجام اجتماعی در بین شهروندان، میزان

جدول ۶. آزمون اسپیرمن جهت بررسی ارتباط انسجام اجتماعی و اقتصاد شهربی در محدوده مورد مطالعه؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵ (** معناداری ۹۹٪؛ * معناداری ۹۵٪؛ NS عدم معناداری)

ردیف	مولفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری sig
۱	درآمدهای زندگی	۲۶۷	۰/۰۰۹	۰/۵۴۷ NS
۲	هزینه‌های زندگی	۲۶۷	۰/۰۱۱	۰/۳۱۲ NS
۲	میزان مهاجرت به سایر نقاط	۲۶۷	-۰/۳۰۹	۰/۰۰۵ **
۳	میزان بیکاری	۲۶۷	-۰/۵۱۲	۰/۰۰۲ **
۴	مالکیت نسبت به محل زندگی	۲۶۷	۰/۳۰۰	۰/۲۲۱ NS
۵	میزان دسترسی به زیرساخت‌های شهری	۲۶۷	۰/۴۴۶	۰/۰۰۴ **
۶	میزان سرمایه گذاری در امور شهری	۲۶۷	۰/۵۹۸	۰/۰۰۳ **
۷	تأمین نیازهای روزمره زندگی	۲۶۷	۰/۰۰۶	۰/۳۱۰ NS

جدول ۷. جدول ضریب اثرگذاری

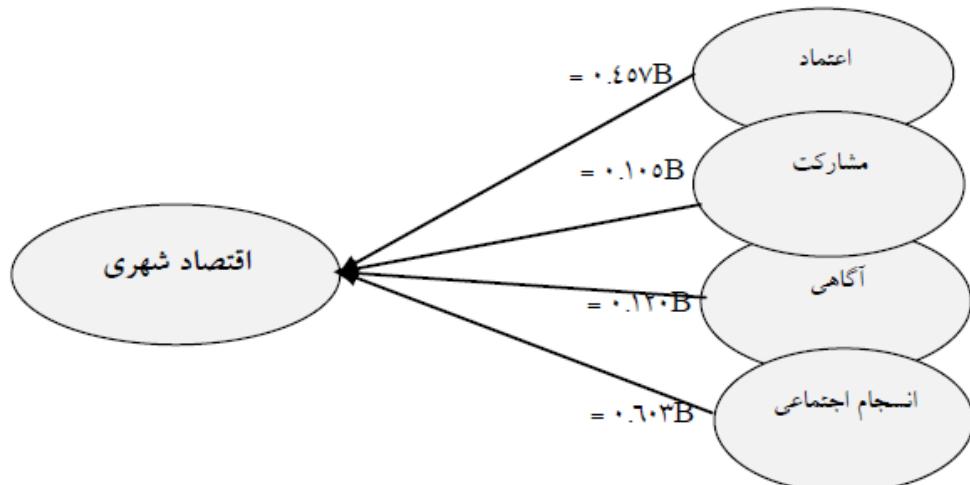
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.124	.010	.001	1,21843

جدول ۸. جدول ضریب ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	.Sig
1	Regression	6,366	4	1,591	1,072	.003
	Residual	408,209	275	1,485		
	Total	414,625	279			

جدول ۹. جدول ضریب Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	.Sig
	B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2.877	321.		000.
	اعتماد اجتماعی	066.-	068.	457.	958.- 009.
	مشارکت	001.	067.	105.	022. 188.
	آگاهی	098.	057.	603.	1.724 006.
	انسجام اجتماعی	045.-	061.	120.	739.- 161.

نمودار ۱. تکیک شده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل

خودداری شده و فقط میزان این ضرایب در جدول شماره ۱۰ نمایش داده شده است. جدول مذکور نشان دهنده میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیر مستقل بر متغیر وابسته است.

۰،۶۰۳ و اعتماد با ضریب بتا ۰،۴۵۷ دارای بیشترین تأثیرگذاری بر اقتصاد شهری در محدوده مورد مطالعه بوده‌اند (اثرات مستقیم). در ادامه از ذکر جداول (ضرایب بتا) مربوط به اثرات غیرمستقیم (متغیر مستقل بر وابسته)

جدول ۱۰. مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (اقتصاد شهربی)؛ مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۵

متغیرهای مستقل	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم
X1: اعتماد	۰,۳۵۶	۰,۴۵۷	۰,۸۱۳
X2: مشارکت	-	۰,۱۰۵	۰,۱۰۵
X3: آگاهی	۰,۴۱۶	۰,۱۲۰	۰,۵۳۶
X4: انسجام اجتماعی	۰,۳۴۰	۰,۶۰۳	۰,۹۴۳

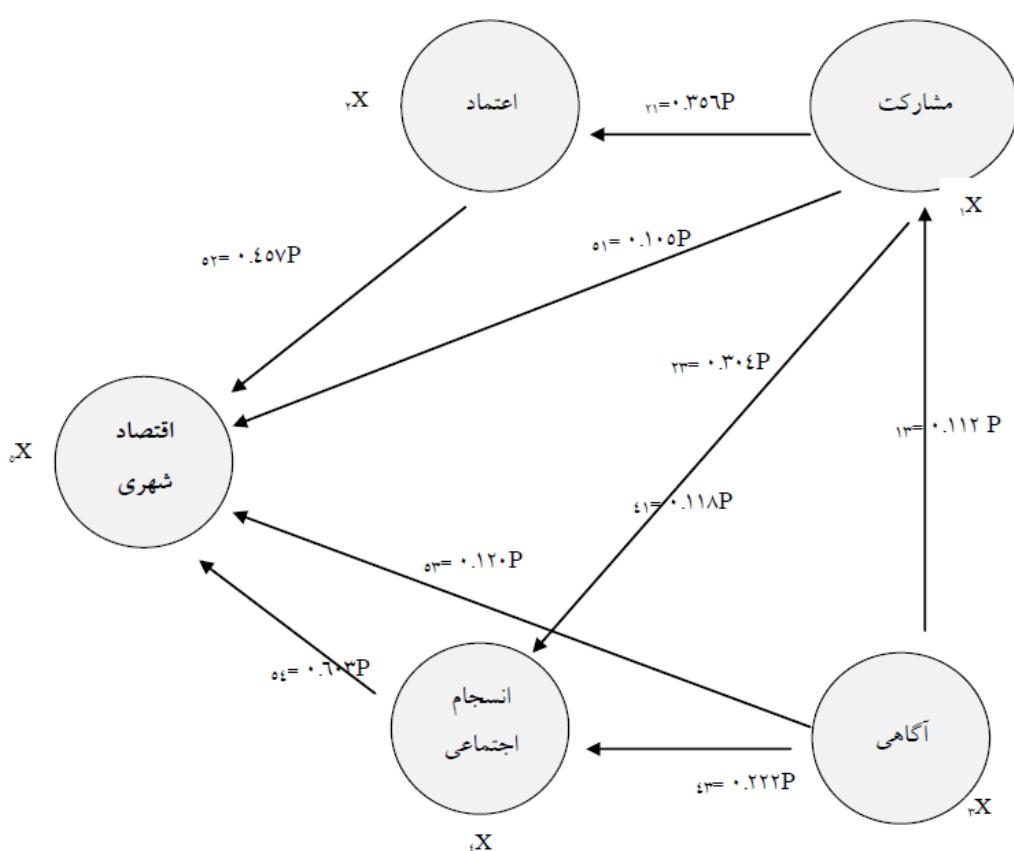
اطلاعات مندرج در جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد ذکر شده‌اند. ضرایب بتا غیرمستقیم بدست آمده از طریق ضرب تمام مسیرهای مستخرج شده از یک متغیر مستقل و منتنه شده به متغیر وابسته می‌باشد. در واقع برای محاسبه اثرات غیرمستقیم، ضرایب بتای هر مسیر را تا رسیدن به متغیر وابسته در هم ضرب می‌کنیم. از آنجا هر متغیری ممکن است از طریق مسیرهای متعدد بر متغیر وابسته اثر بگذارد، بنابراین برای محاسبه کل اثرات غیرمستقیم یک متغیر بر

که برخی متغیرهای مستقل فقط دارای اثر مستقیم بر متغیر وابسته بوده‌اند که متغیر مشارکت اجتماعی از جمله این متغیرها می‌باشد. در واقع متغیر مذکور فقط دارای اثر مستقیم بر اقتصاد شهری بوده است. متغیرهای اعتماد و آگاهی و انسجام اجتماعی علاوه بر اثرات مستقیم، دارای اثر غیرمستقیم بر اقتصاد شهری نیز بوده‌اند که مقدار هر کدام از آنها با ضریب Beta نیز محاسبه و در جدول فوق

مدبوب شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
۱۳۹۶ پاییز ۴۸
No.48 Autumn 2017

۳۳۰

شکل ۳. دیاگرام تحلیل مسیر همراه با ضریب Beta

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

■ ۳۳۱ ■

- منابع و مأخذ**
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷) بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری تهران، نشر نی.
  - انصاری، ابراهیم، پروانه بیاتی (۲۰۱۶) بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در توسعه شهری، کنفرانس بین المللی شهرنشینی، هنر و محیط گرایی، تهران.
  - بیرو، آلن (۱۳۷۰) فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران، نشر کیهان.
  - تاجبخش، کیان (۱۳۸۴) سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه)، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران نشر شیرازه.
  - فیروزآبادی، سید احمد (۱۳۸۴) سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، پایان نامه دوره دکتری.
  - گیدنژ، آتنونی (۱۳۷۸) پیامدهای مدرنیته، مترجم محسن ثلاثی، تهران، نشر مرکز.
  - الونی، سید مهدی، علیرضا شیروانی (۱۳۸۵) سرمایه اجتماعی، مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها، انتشارات مانی، اصفهان..
  - اموری، تاکاشی (۱۳۸۲) اثرات اقتصادی سرمایه اجتماعی، ترجمه محمدرضا توکلی نیا، فصلنامه اندیشه صادق، شماره ۱۱ و ۱۲.
  - سعادت، رحمان (۱۳۸۷) برآورد روند سرمایه اجتماعی در ایران (با استفاده از روش فازی)، فصلنامه تحقیقات اقتصادی، ۴۳ (۸۳).
  - صمدی، علی حسین (۱۳۹۱) سرمایه اجتماعی و توسعه مالی: اقتصاد ایران.
  - سعادت، رحمان (۱۳۸۵) تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان‌ها، رفاه اجتماعی، سال ۶، شماره ۲۳.
  - شریف ثانی، مریم (۱۳۸۰) سرمایه اجتماعی، مفاهیم اصلی و چارچوب نظری، رفاه اجتماعی، سال ۱، شماره ۲.
  - Sabatini, Fabio. Social Capital as Social Networks: a Net Framework for Measurement, Working Paper No. 83. Department of Public Economics. 2005
- متغیر دیگر، اثرات مسیرهای غیرمستقیم آن دو متغیر را با همدیگر جمع می‌کنیم. در نهایت، برای بدست آوردن اثرات علی کل، باید اثرات مستقیم و غیرمستقیم با همدیگر جمع شوند.**
- نتیجه‌گیری و جمعبندی**
- تعریف رایج سرمایه اجتماعی از دیدگاه کارکرد گرایی عبارت است از روابط دوچانبه تعاملات و شبکه‌هایی که در میان گروه‌های انسانی پدیدار می‌گردند و سطح اعتمادی که در میان گروه و جماعت خاصی به عنوان تعهدات و هنجارهای پیوسته با ساختار اجتماعی یافت می‌شود. درباره پیدایش مفهوم سرمایه اجتماعی در جامعه شناسی، اقتصاد و علوم سیاسی و همچنین درباره معانی، تعاریف و ابزارهای سنجش آن اتفاق نظری در بین محققان وجود ندارد. اولین اقتصاد دانی بود که به این مفهوم توجه کرد و بوردیو (۱۹۸۶) برای اولین بار آن را وارد متون اقتصادی نمود. در بعد اقتصادی سرمایه اجتماعی باعث می‌شود تا اولاً، پیش فرض‌های صد درصد اقتصادی فاصله بگیریم و به مسائل اجتماعی، روابط نوع دولت‌انه و همکاری‌های اقتصادی نیز توجه کنیم؛ ثانیاً، سرمایه اجتماعی تعامل میان تکنولوژی و روابط انسانی را تسهیل می‌نماید؛ ثالثاً، دولتها را وارد می‌کند تا در انتخاب فناوری‌های مدرن مسائل اجتماعی را نیز مدنظر قرار دهند. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر اقتصاد شهری در شهر پندرعباس صورت گرفته است که در این از ۴ شاخص اصلی سرمایه اجتماعی شامل اعتماد، مشارکت، آگاهی و انسجام اجتماعی استفاده شده است. روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی و پیمایش میدانی می‌باشد. یافته‌های به دست آمده از تحلیل داده‌های جمع آوری شده نشان دهنده رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹% برای بسیاری از مؤلفه‌ها می‌باشد. در آخر جهت بررسی میزان اثرگذاری متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) بر متغیر وابسته (اقتصاد شهری) از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. که یافته‌های به دست آمده نشان دهنده بیشترین تأثیرگذاری در رابطه با بعد انسجام اجتماعی با ضریب Beta معادل ۹۴۳، و کمترین اثرگذاری در رابطه با مؤلفه مشارکت با ضریب Beta معادل ۱۰۵، می‌باشد.

- Capital: an Integrating View. In Social Capital. A multifaceted Perspective . 2000.
- Putnam, R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*: New York: Simon and Schuster, 2000.
  - Portes, Alejandro. Social Capital: Its Origins and Application in Contemporary Sociology. *Annual Review of Sociology*. 1998.
  - Seibert, Scott. E. and Maria L. Kraimer and Robert C. Liden. A Social Capital Theory of Career Success . *Academy of Management Journal*, Vol 44. No 2. 2001
  - Gaoteri, H. Popular Participation in Development in *Participation in Development*. Paris. 1986.
  - Serageldin and Grooteat, Defining Social

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
۱۳۹۶ شماره ۴۸ پاییز
No.48 Autumn 2017